

**P
R
A
B
O
D
H
O
T
S
A
V
2023**

न गृहान्गच्छ गृहपत्नी यथा सोवशी नित्यं विदथ मायदासि इत्यग्निमभ्यानीय विवाहे वितते तत्र होमका
रु उपस्थिते कन्या मृतु मतीं दृष्ट्वा कथं कुर्वन्ति याजिकाः हविष्मती रिमा आपो हविष्मान् देवो अध्वरो हवि
ष्मा ५० आवि वासति हविष्मा ५० अस्तु सूर्यः अनेनाभि मंत्रिता भिरद्भिः स्नापयित्वा अन्यद्वस्त्रं परिधाय पूर्व
धृतं वस्त्रं ब्रम्हणे दत्वा युंजान इति द्वे आहुती जुहुयात् यथा तत्र प्रयोजयेत् तथा स्नापयित्वा तु तां कन्यामर्चयि
त्वा यथाविधि युंजान आहुता हुत्वा वस्त्रं दत्वा ततः शुचिः विवाह होमे प्रक्रांते यदि कन्यारजस्वत्वा चिराच्चंदं
पती स्यातां सहशय्यासनाविति स्नात्वा गां ब्रम्हणे दद्याद्दोमं कृत्वा यथाविधि प्रकृतमनुसरामः अग्नेय

Brihanmandiradhishwar Deshikendra
Shrimad Gokulnathji Maharaj
(Mumbai)

१ वरुत्तरत उपविशेत् । तथा हिरण्यकेशि व्यतिरिक्तानां प्रधान होमादिषु ऋ १

स्व १

आद्वधूदक्षिणत उपवेश्य मुत्तरतः असीनः एवं प्रधान होमादिषु ऋ १ नित्यं शाखा विभेदात्तु न संशयोऽतिष्ठेद्
धूर्दक्षिणतो वरस्येति कएते षड् होमाः प्रधान होमो यदृतादि होमः प्रवेश होमो थविवाह शेषः आद्यश्च रुस्त इद
यस्य संगः षड्वेषु चैवं प्रवदंति सभ्याः एवमुपविश्य वरः प्राणानायम्य अद्येत्यदि मम विवाहे प्रधान होमं क
रिष्ये इति संकल्प्य यो यत्कर्म कुर्यात्तदादितो यता सरा प्रतिज्ञाया क्यं वदेदिति स्मरणात् ततो ग्रीधनादि पात्र
प्रयोगांते अश्मानं राजांश्च सकृन् यज्यत्तदुत्तरतः सप्तपदक्रमेणार्थसप्त संख्याकान् अक्षत पुंजान् सरौष्या
न् सपुगी फल हरिद्रा लडु कान् प्रयुज्या श्मन उपरि पंच संख्या कत्तु दुका पुगी फल हरिद्रा सहितां संवि विद उत्त
रः तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः सोमो ददद्गंधर्वा यं गंधर्वो ददद्गन्धये रयिं च पुत्राः आदाद
गं विंस्थापयेत् ॥ ततः सोमो सागौर्ध्वं विद्याद्याज्य भागांते वर उथाय ॥ सोमः प्रथमो वि विदे गंधर्वो २

१ वरुत्तरत उपविशेत् । तथा हिरण्यकेशिभ्यतिरिक्तानां प्रथ
 स्वन
 आहूधूर्दक्षिणत उपवेश्यैव मुत्तरतः असीनः एवं प्रधानहोमादिषु पूर्वमुनित्यं शारवा विभेदात्तुनसंशयोऽतिष्ठेद्
 धूर्दक्षिणतो वरस्येति कएते षड् होमाः प्रधानहोमो यदृतादिहोमः प्रवेशहोमो यविगाहशेषः आद्यश्चरुस्तद्धृद
 यस्य संगः षड्वेषु चैवं प्रवदंति सभ्याः एवमुपविश्य वरः प्राणानामायम्य अद्येत्यदिममविगाहे प्रधानहोमं क
 रिष्ये इति संकल्प्य योयत्कर्म कुर्यात्तदादितो यत्तस्मै प्रतिज्ञाया क्यं वदेदिति स्मरणात् ततो ग्रीधनादिपात्र
 प्रयोगांते अश्मानं राजांश्च स कृत्स्नं युज्यत्तदुत्तरतः सप्तपदक्रमणार्थं सप्त संख्याकान् अक्षतपुंजान् सगैष्या
 न् सपुगीफलहरिद्रासुडुकान् प्रयुज्याश्मन उपरिपंच संख्याकत्तुडुकपुगीफलहरिद्रासहितां सैविविदुत्त
 रः तृतीयोऽग्निष्टेपतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः सोमोददङ्गधर्यायं गंधर्वोदददग्नये रयिंच पुत्राः आदाद
 २ इत्यांगो रं विस्थापयेत् ॥ ततः सोमो सागौदर्भो वित्याद्याज्यभागांते वरुत्थाय ॥ सोमः प्रथमो विविदे गंधर्वो २

निर्मलमथोऽमां इति ह्यभ्यामासीनां वधून्मभिर्मंत्रयेत् तथा उत्थाय सोम इत्यभ्यामासीनामभिर्मंत्रयेदि
ति गृभ्णाभिते सुप्रजास्त्वाय हस्तं मया पत्याजरदक्षिर्यथा सः भगो अर्यमा सविता पुरंधिर्मह्यं त्वा दुर्गार्हपत्या
यदेवाः ते ह पूर्वजना सो यत्र पूर्वव होहिताः मूर्धन्या न्यत्र सौ भवः पूर्वो देवभ्य उवाच पत् सरस्वति प्रेदमय
सुभगे वाजिनी वति तां त्वा विश्वस्य भूतस्य प्रगाथा मस्य प्रमः य एति प्रदिशः सर्वादिशो नु पवमानः हिरण्य
हस्ता ऐरंमः सत्वा मन्मन संरुणोतु इति वत्सस्य भिरासीनाया यध्वा उत्तानं पाणिं सांगुष्ठमवाचीनेन स्वदक्षि
णेन पाणिना गृहीत्वोत्थायोत्तराणां ग्निं दक्षिणेन पदा प्राचीमुदीचीं चादिशामभि प्राक्रमयति तथा आसीना
याः रिचिया स्तिष्ठन् गृभ्णामीत्यग्निमंतरा गृण्हीयात् पाणिमुत्तानं सांगुष्ठं गुलिदक्षिणं एकमिषे विष्मृत्वा

नेतु द्वेर्जैर्विष्णुस्त्वानेतु त्रीणिब्रतायविष्णुस्त्वानेतु चत्वारिमायोभवायविष्णुस्त्वानेतु पंचपशुभ्योवि
 ष्णुस्त्वानेतु षट्सप्तभ्योविष्णुस्त्वानेतु सप्तसप्तभ्योहोत्राभ्योविष्णुस्त्वानेतु इतिसप्तपदानिक्रामयित्वा
 तथा अथैनमुत्तरेणाम्बिंदक्षिणेनपदापुरः एकमित्यादिभिः सप्तपदाक्रमयेदुदगिति सखासप्तपदाभव
 सखायौसप्तपदाबभूवसख्यंतेगमेयः सखातेमायोषः सख्यान्मेमायोष्ठाः समयावसंकत्यावहेसंप्रि
 योरोविष्णुः समनस्यमानौ सप्तमूर्जमभिसंवसानौ सन्नौमनाः सिसंब्रतासमुच्चिन्नान्याकरं सात्वमस्यम्
 हममूहमस्मिमात्वंद्यौरहंपृथिवीत्वं रेतोहं रेतोभूत्वं मनोहमस्मिवाकूत्वं सामाहमस्युक्त्वं सामा
 मनुव्रतोभवपुः सेपुत्रायवेत्तवैश्रियैपुत्रायवेत्तवएहिभून्ते इतिसप्तमेपदेजपित्वासब्रम्हाग्नेः प्रदक्षि

णंकुर्यात् यथा सोमायाज्याहुतेः पूर्वं स ब्रह्माग्नेः प्रदक्षिणं राजानामाहुतीनां तु ब्रह्माप्येको बहिर्भवेत् इति
ततः पूर्ववदुपविश्य वध्वा मन्वारध्यायां स्तुवेणाज्यं स्तुवि गृहीत्वा ॐ सोमाय जनि विदे स्वाहा सोमाय जनि
विदे इदं नेमम गंधर्वाय जनि विदे स्वाहा गंधर्वाय जनि विदे इदं अग्नये जनि विदे स्वाहा अग्नये जनि वि
दे इदं कन्यला पितृभ्यो यती पति लोक मयदीक्षाम दातु स्वाहा सूर्यायै वध्वै इदं प्रेतो मुंचाति नामुतः
स्तुवत्थाममुत स्करत् यथेयमिंद्रमीदुः सप्तमस्तुवत्सुभगा सति स्वाहा इंद्रमीदुषइ इमांस्तुमिंद्रमीदुः स्तु य३
पुत्रांस्तुभगांस्तु दशास्यां पुत्रांस्तु माधोपति मेकादशांस्तु धि स्वाहा इद्रायमीदुषइ अग्निरेतु प्रथमो देव
तानां सो स्पे प्रजांस्तु चतुस्तु पात्रात् तदयं राजा वरुणो नुमन्यतां यथेयं स्त्री पौत्रमघन्नरो दाह्याहा

७१ गीवरुणाभ्यामिदं इमामग्निस्त्रायतांगार्हपत्यप्रजामस्येनयतु दीर्घमायुः अश्रून्योपस्त्राजीवतामस्तु
 मातापौत्रमानंदमभिप्रबुद्धतामियं स्वाहा अग्नयेगार्हपत्याय ३० मातेरुहेनिशिघोषउत्थादन्यत्रत्वदृद
 त्यः संविशंतु मातृं बिके सरआवधिष्ठाजीवपत्नीपतिरुके विराजयंती प्रजा २५ स्रमनस्यमानां स्वा
 हा सूर्यायैवध्वेइदं द्यौस्तेष्टुष्टं रक्षतु मायुस्तु अश्विनोचस्तनंधयंतं सविताभिरक्षतु आवास
 सः परिधानाद्बृहस्पतिर्विश्वेदेवाभिरक्षंतु पश्चात्स्वाहा अवां अश्विसवितृ बृहस्पतिर्विश्वेभ्यो देवे
 भ्यइदं १ अप्रजस्तां पौत्रमृत्यं पाप्मानमुतयाद्यं शीर्षः स्रजमिगेत्मुच्यद्विषद्वयः प्रतिमुंचामि पात्रां
 स्वाहा सूर्यायैवध्वेइदं इमं मेवरुण चके स्वाहा वरुणायइदं १२ तत्त्वायामि प्रमोषीः स्वाहा वरुणायेदं १३

सन्नो अग्नेवरुणस्य प्रमुमुग्ध्यस्म स्वाहा अग्नीवरुणाभ्यामिदं १४ सन्नो अग्नेवमो अययश्चनो ०
एधि स्वाहा अग्नीवरुणाभ्यामिदं १५ त्वमग्ने अयास्यया सन् भेषजं स्वाहा अग्नेये अयस इदं १६ अत्र का
रिका सोमादिमंत्रेषु यथोपदेशं विष्णुतरत्रापि वधूस्तु सूर्या प्रेतादिमंत्रद्वयद्वन्द्वीकांस्तदुत्तरे अग्निर्वरुणेन
सार्धं सेतनंतरे गार्हपत्यसंज्ञः सूर्यावधूः स्यान्नरमेव मंत्रे आलोच्य मंत्रात्मकवाक्यलिङ्गानां न्यायगतिः स्यादि
ति मे मनीषा यौर्वायुरश्विनौ पश्चात् सवितरश्च हस्यतिः विश्वे देवा इति यो सेततः सूर्यावधूः परे वरुणेनंतरे
मंत्रयुग्मे तत्परतो द्वयोः अग्निश्च वरुणश्चैव त्वमग्ने अग्निः प्रकीर्तितः इति षोडशाहुर्होतृणां पुनरुत्थाय अति
ष्टे मम शमानमश्मे च त्वं स्थिरा भव अभितिष्ठ पृतन्यतः सहस्रपृतनायतः इत्यग्नेरुत्तरतो वधून्मश्मानमस्त्वा

ज्या ३
व

स्था

पयति दक्षिणेन पादांगुष्ठेन ^{स्था} ~~पय~~ यथोपविश्य वध्वांजलिः सुग्वत्सं स्तुत्य उपस्तीर्य द्विर्जाजानोप्याभिधारयेत्
 तस्याभ्रातात्ताजानावधत्तीत्येके जामदग्न्यानां तु चिरवापः तथा करिका वध्वंजलावुपस्तीर्य ताजानोप्याभिधारये
 त् त्रिर्जामदग्न्यास्यावापो द्विरन्येषामिति स्थितिः अंगुल्यग्रेन होतव्यं तथा नांजलिभेदतः अंजले र्यामपार्श्वेन ला
 ज होमो विधीयत इति वशे रध्वा अंजलिं धत्वा अंशुना र्युप ब्रूते कल्या न्यावपंतिका दीर्घायुरस्तु मे पतिर्जिवतु शार
 दः शतं स्वाहा वध्वे इदं इत्यासीन एव वध्वंजलि वामपार्श्वेन लाजा न्नुह्यात् तुभ्यमग्रे पर्यवहन् सूच्यां बहत्तुना
 सह पुनः पतिभ्यो जायां दौग्ने प्रजया सह पुनः पत्नीमग्निरदादायुषा सह वर्चसा दीर्घायुरस्यायुः पतिः स एतु
 शारदः शतं विश्वाउत त्वया वयं धारा उद न्या इव अतिगाहेमहि द्विषः इत्येवावग्निं ब्रह्माग्न्योर्मध्यतः प्रदक्षिणी

अ

कृत्य आतिष्ठेममश्मानमितिवधूमश्मानं स्थाप्य • पूर्ववदुपविश्य पुनर्वध्वंजलावुपस्तीर्य द्विर्जानोप्याभिघा-
 र्य अर्यमणं नुदेवं कन्या अग्निमयक्षत स इमां देवो अध्वरः प्रेतो मुंचति नामुतः सुबध्ना ममुतस्करत्वाद्वा अ-
 र्यमणे गये २ इति पूर्ववदुक्त्वा तुभ्यमग्ने इति तिसृभिः प्रदक्षिणमग्निं कृत्वा आतिष्ठेममश्मानमा स्थाप्य पूर्व-
 वदुपविश्य पुनर्वध्वंजलावुपस्तीर्य द्विर्जानोप्याभिघार्य त्वमर्यमा भवसियकृतीर्नां नाम स्वधा वन्स्वयं वि-
 भर्षि अजंति वृक्षं सुधितं न गोभिर्यदंती सम न सा कृणोषि स्वाहा अर्यमणे इदं • इति कृत्वा तुभ्यमग्ने पर्य-
 यहं नुतः पत्नीमग्नि रदाद्विधा उत त्वया वयमितितिसृभिः प्रदक्षिणमग्निं कृत्वा पूर्ववदुपविशेत् पुनः अ-
 याश्चाग्नेर्यनभि इति जुहोति तत्र देवता कारिका राजहोमे वधूराद्ये अर्यमाग्निर्द्वितीयके रतीये त्वर्यमे-

यस्यादयाश्चाग्नेग्नरेवचेति केचिच्छाज होमंतिष्ठदोममिच्छंति तदसमीचीनं लाज होमस्य दर्वि होमत्वा
 त् तथा चापस्तंबः आसीनो दर्वि होमान् जुहोतीति अग्नये स्वाहारुद्राय तंति चराय स्वाहेति समित्सां नह
 ने हुत्वा जयाभ्यां तान् समस्त क्रमेण राष्ट्रभृतः अनाज्ञानादि प्रायश्चित्ताहुतीश्च स्तुवेणे बहुत्वा ब्रह्मणे वरं
 गां दत्वा ब्रह्माणं विस्त्रज्य बधून् उत्तरत उपवेत्तुं प्रह्वामुचामि वरुणस्य पाशाद्येन त्वा च ध्रात्सवित्ता सकेतः धा
 तुश्च योनौ सक्तस्य लोके स्योनं नो सह पत्या करोमि इमं विष्ट्यामि वरुणस्य पाशां यमं बभ्रीत् सवित्ता सके
 वः धातुश्च योनौ सक्तस्य लोके रिष्टां ता स पत्या करोमि इति द्वाभ्यां योक्त्रं विमुंचति अथ प्रत्यहं सायं
 प्रातर्होमं कुर्वन्निममग्निंधारयेत् इति विश्वप्रकाशे विवाहप्रधान होमः यद्योपासनाग्निरनुगच्छेत् श्रोत्रि

यागारादग्निमाहृत्यायतने स्तुतिविधिना प्रतिष्ठाप्यपरिस्तीर्य दर्पाज्य स्ताह्यौ प्रोक्षणं सूचयित्वा च त्वारिपात्रा
णि प्रयुज्य प्रोक्षणीमाज्यं च संस्कृत्य स्कृक् स्कृवौ संस्कृत्याग्निं परिषिच्य स्कृचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा ॐ अयाश्वाग्ने
स्य नभिना स्तीश्च सत्यमित्त्वमया असि अयं रा मनसा धृतो यसाहय मूहिषेयानो धेहि भेषजं स्वाहा अ
न्नय अयस इदं इति हुत्वा सूवेणाज्यमादाय च तस्य नभ्या इतिभिर्हुत्वाग्निं परिषिचेत् एताहुतीः स्वयं पत्नीया
जुहुयात् नोपवसेत् एतत्पुनः संधामं गृहप्रवेशा होमात् प्रागेव कुर्यात् ततः ॥ १ ॥ उर्ध्वमन्यदेव प्रायश्चित्तं अ
थ गृहप्रवेशः विवाहहोमानंतरं गृहप्रवेशा होमार्थं स्वग्रामं प्रति देवस्योर्मार्गे यदि श्मशानादिव्यतिक्रमे होम
पात्रैर्भिन्नैश्च कटभं गेवनस्पतिदर्शने एवमदि निमित्तेषु तत्तद्दोषनामनार्थं तत्रैव यदृतादि होमं कुर्यात् प्राणाना

आ

गच्छते

तिर्भू

यस्यैतद्वेषपरिहारार्थं यद्वृतादिहोमं करिष्ये इति संकल्प्य स्तुतिं ते अग्निं प्रतिष्ठापनाद्याज्यभागांतेऽन्वार
 ध्यायां वध्वांस्तु व्याज्यमादाय यद्वृते न्विदभिश्चिषः पुराजर्तभ्य आत्तदः संधात्ता संधिमघवापुरोचसु निष्कर्ता
 विहृतं पुनः स्वाहा ईंशायमघवते इदं इदमग्निपुरुदं सः सन्निगोः शाश्वतमं हवमानाय साध स्यान्नः
 सूनुः सतनयो विजावाग्ने साते समत्वं स्मे स्वाहा इदममघरुणं तत्वायामि० ४ त्वन्नो अग्ने० सत्वं न्नो अग्ने० ६
 त्वमग्ने अथासि० ७ स्वाहा इति सप्त हुत्वा जयादिब्रह्मविसर्जनांतं कुर्यात् इति यद्वृतादिहोमः पुनः श
 कटमारुह्य गच्छन् सत्येनोत्तमिताभूतिभिः सूर्येणोत्तमिताद्यैः ऋतेनादित्यास्तिष्ठंति दिवि सोमोऽधि
 श्रितः युंजंति ब्रह्मं० योगे योगेऽशुकं शाल्मलिं विश्वरूपं हिरण्यवर्णं स्रवतं स्रवतं आरोहवध्वम्
 सकिं

तस्यलोकः स्योनं पत्येव हतुं कणु घ इति जपित्वा उदुत्तरमारोहंतीव्यस्यंती पृतन्यतः मूर्धानं पत्यरा रोह प्रजया च विराड्
व संम्राज्ञीश्वरारेभवसम्राज्ञीश्वश्रवान्भव नमोदरिसंम्राज्ञीभवसंम्राज्ञीअधिदेवेषु स्तूषाणां श्वशुराणां प्रजाया
श्वधनस्य च पत्नीनां च देवरूपां च सजातानां विराड्भवेति बधू मभिभंन्य (नीललोहितेभवतः कृत्या सक्तिर्यज्यते एधंते
अस्याज्ञातयः पतिर्वधेषु बध्यते इति शकटभंगे जपेत् येधधः श्वं देवहतुं यक्ष्मायंति जनाः अनु पुनस्तान्यज्ञियादे
वानयंति यत आगताः इति होमपात्रे भिजे जपेत् माविदं न्परिपंथिनो य आसीदंति दं पती रुगेभिर्दुर्गमतीतामप
शंत्तरातयः रुगं पंथानमरुक्षमरिष्टः स्वस्तिवाहनं यस्मिन्वीरो न रिष्यत्यन्येषां विदंते वरु तामंदसानामनुषो
दुरोण उगधत्तः रयिंदरावीरं वचस्यवे कृतं तीर्थंः सुप्रपाणः शुभस्पती सखाणुं पथेषामपदुर्मलिः हतं इति तीर्थं

द्यतिक्रमेजपेत् अयं नो मद्याः पारं स्वस्तिनेषु न स्पतिः सीरानः सततगभवदीर्घायुत्वायवर्चस इति व न स्पत्यादि
 दर्शनेजपेत् अस्य पारे निर्ऋतस्य जीवाज्येति रशीमहि मद्या इन्द्रः स्वस्तये इति जपेत् नदीनामतिक्रमे सति यदृते
 चिदभिश्चिषः पुराजर्त्तन्य इत्यादितत्र जुहुयात् धनुः सहस्तान्यष्टौ च गतिर्यासां न विद्यते न तं नदीशब्दवहागर्ता
 स्ताः परिकीर्तिता इति ये गंधर्वा अश्वरसश्च देवीरेषु पुद्गेषु वा न स्पत्येष्टासते शिवास्ते अस्मै व ध्वे भवन्तु माहिं
 सि पुर्वह तु मोक्षमानां या ओषधयो यानां धन्यानि धेवनाः तेषां च तु प्रजायतीं प्रत्ने मुंचत्वं हसः इति ज
 पित्वा सैकाग्र्या भिवहतुं ब्रह्मणा गृहैरघोरेण च क्षुषा भैत्रेण पर्याणत्वं विश्वरूपं यदस्याः स्योनं पतिभ्यः
 सविता रुणो तु तत् आवा मगन्सु मतिर्वाजि नीवसू न्यश्चिना हसु कामाः अयं रत्न अभूतं गोपामिथु
 तथा च कारिका ॥ ये गंधर्वा इति ब्रूयात्पर्वतादेरतिक्रमे ॥ या ओषधय इत्येतां जपेन्मद्याद्यतिक्रमे ॥

स

नाशुभस्पतीप्रियाअर्यम्णोदुर्याः अशीमहि अयं नोदेवः सविताबृहस्पतिरिंद्राग्नीभिचावरुणास्वस्त
 ये त्वष्टाविष्णुः प्रजयोः रराणः कामआयातं कामायत्तां मुंचतु इतिस्व गृहान्वधैर्दत्तयति तच्च गृहद्वारिहि
 ते सति ब्राह्मणाः शकुनार्थं मानी त कलशोदकेनाम्ब पल्लवैर्यो रभिषिच्यारत्निकं सुवासिनीभिर्दपयित्वा
 वध्वैर्मांगल्येवस्त्रंदत्तावशेवध्वासहब्राह्मणेः गृहपचवाद्यपुरः सरो गृहं प्रविशेत् देहलीमनधिष्ठायदक्षिणे
 नपदाप्रविशेत् तत्रकुलदेवतांममस्कृत्य शर्मवर्मेदमाह रास्यै नार्या उपस्तिरे सिनीवाल्लिप्रगायतामियं भग
 स्यसुमता असत् इति गृहमध्ये लोहितं चर्मन उहं प्राचीनग्रीवमुत्तरलोभास्तीर्थ गृहान्भद्रान् सुमनसः प्र
 पयेवीरघ्नीवीरवतः सुवीरान् इरां व ह तोष्टतमुक्षमाणा स्तेष्वहं सुमनाः संविशामि इति गृहान्प्रवेद्यायन्

पत्नीं वाचयित्वा पवित्रातः अथ गृहप्रवेशाहोमः तत्रादौ दुग्धेन जलेन वा भगिनीवरवध्वोः पादौ प्रक्षालयेत् भ
 गिन्यौ च स्त्रादि संकल्प्य नक्षत्रां कर्त्तुं दत्त्वा तोषयेत् गृहं प्रवेशाय न देहकी मनधिष्ठाय दक्षिणेन पदा प्रविश्यो
 य पविश्य यत्ता सरद्येत्यादिसंकल्प्य विवाहाख्यं कर्म कृत्वा बध्वा सह गृहं प्रवेशं कर्त्वा णस्तदादौ शुद्ध्यर्थं वृध्यर्थं शान्त्य
 र्थं मभ्युदयार्थं च ब्राम्हणेः सह स्वस्ति पुण्याहं वाचनं करिष्ये इति संकल्प्य पुण्याहं वाचनं कृत्वा तत ईशानदेशे
 पत्नीं दक्षिणतः उपवेश्य स्वयमुत्तरत आसीनः प्राणानायम्य विवाहानंतरं बध्वा सह गृहं प्रवेशाहोमं करिष्ये इ
 तिसंकल्प्य अग्नीधनाद्याज्यभागान्तेन वारब्ध्या यां प्रधानहोमं स्तुत्वा कुर्यात् ॐ आगन्गोष्ठं महिषीगोभिरश्वैरा
 युष्मत्पत्नीं प्रजया स्वर्वित् बद्धीं प्रजां जनयंतीं सरत्ने ममग्निं शतहिमाः सपर्यास्वाहा अग्नये दं अथ मग्नि

गृहपतिः रुसः ससुष्टिवर्धनः यथाभगस्याभ्यां दधद्रिं पुष्टिमथो प्रजां स्वा० अग्नये गृहपतये २ प्रजाया
आभ्यां प्रजापत इन्द्राग्नीश्वरमथ छतं यथैनयोर्न प्रमीयाता उभयोर्जीवतोः प्रजा स्वाहा इन्द्राग्निभ्यां ३ तेन भू
तेन हविषाय माव्याय तां पुनः जायां यामस्मा आवाक्षुस्तां रसेनाभिवर्धतां स्वाहा इन्द्राग्निभ्यां ४ अभि
वर्धतां पयसाभिराष्ट्रेण वर्धतां रय्या सहस्रपोषसेमास्त्वामनपेक्षितौ स्वाहा इन्द्राग्निभ्यां ५ इहैव संमा
वियौष्टं विश्वमायुर्व्यभूतं मया इन्द्र स्वस्तये स्वाहा इन्द्रायेदं ६ ध्रुवेधि पोष्यामयि मर्त्यां त्वादा इह स्पतिः
त्वा० बृहस्पतये मया पत्या प्रजावती संजीव शरदः शतं ७ त्वष्टा जायामजनय त्वष्टा स्येत्वां पतिं त्वष्टा सहस्रमायूः षि
दीर्घमायुः रुणोतु वां स्वाहा त्वष्टे इ० ८ इमं मे वरुण ९ तत्वायामि १० त्वन्नो अग्ने ११ स त्वन्नो अग्ने १२

गृहपतिः रुसः ससुष्टिवर्धनः यथाभगस्याभ्यां दधद्विं पुष्टि मथो प्रजां स्वा० अग्नये गृहपतये २ प्रजाय
आभ्यां प्रजापत इन्द्राग्नीश्रमय छतं यथैनयोर्न प्रमीयाता उभयोर्जीवतोः प्रजाः स्वाहा इन्द्राग्निभ्यां ३ तेन
तेन हविषाय माप्यायतां पुनः जायां यामस्मा आवाक्षतां रसेनाभि चर्धतां स्वाहा इन्द्राग्निभ्यां ४ अ
वर्धतां पयसाभिराष्ट्रेण वर्धतां रय्या सहस्रपोषसे मोक्ष्या मनपेक्षितो स्वाहा इन्द्राग्निभ्यां ५ इहैव संम
वियौष्टं विश्वमायुर्व्यं भूतं माया इन्द्र स्वसाये स्वाहा इन्द्रायेदं ६ अवेधि पोष्यामयि मर्त्यं त्वादा इह स्प
१ स्वा० बृहस्पतये मयापत्या प्रजावती स जीव शरदः शतं ७ त्वष्टा जाया मजनय त्वष्टा स्येत्वा पतिं त्वष्टा सहस्रमायूः ८
दीर्घमायुः रुणोतु वां स्वाहा त्वष्टे ९ इमं मेवरुण १० तत्त्वायामि ११ त्वन्नो अग्ने १२ स त्वन्नो अग्ने १३

इति चर्मण्युपविशत उत्तरो वरोयापुंसप्रसूजीवितुना तस्याः पुत्रं वंध्या अंके सोमेनादित्या बलिनः सोमेन पृथिवी दृढा ॥ श्लो. ३

त्वमग्ने आया मे पजः स्वाहा १३ इति त्रयोदशा ज्वाहुर्तीर्हत्वा समित्सन्नहने हुत्वा जयाभ्याता न समस्त राश्रुतः अ
नाज्ञातानि प्रियश्चितानि हुत्वा वधूमुत्तरत उपवेश्य सदसीत्यादि पूर्णपात्रोद्वा सन्न ब्रह्मविसर्जनांते इह गावः प्रजा
यध्वमिहाश्वा इह पूरुषाः इहो सहस्रदक्षिणो रायस्योपो निषीदतु अथो नक्षत्राणामेषामुपस्थे सोम अधित
इत्युपवेश्य प्रसृष्टः प्रेयं प्रजया भुवने गोचेष्ट इति मस्मै फलानि प्रदाय इह प्रियं प्रजया ते समृद्धतामस्मिन् गृ
हे गार्हपत्या यजागृहि एनापत्या तव मे सः सृज स्वाथा जिब्री विदथ मावदासि समंगली रियं वधूरिमाः समेतप
श्यत सो भाग्यमस्येदत्वा यथास्तं विपरेतन इति वा वधू वस्त्रं ब्रह्मणे दत्वा जपति उभौ वाचं यच्छत आ नक्षत्रोदयादु
दितेषु प्राची मुदीचीं वादिशामुपनिष्क्रम्य ध्रुवक्षितिं ध्रुवयोनिर्ध्रुवमसि ध्रुवतः स्थितं त्वं नक्षत्राणामेध्यसिस

तथा॥ उग्रहोपासनात्पूर्वमनलेशांतिमागते॥ युगलाजांतवत्कर्मकृत्वाशेषं समापयेत् ३

मापाहि पृतन्यतः सप्तकषयः प्रथमांकुलिकानामरुंधतीं यत्कृत्वा हानिन्युः षट्कुलिका मुख्ययोगं बहेतीयम
स्माकमेधत्वष्टमी इति यथा लिंगं भ्रुवमरुंधतीं च दर्शयति ॥ ॥ इति ग्रह प्रवेश होमः ॥ यद्योपासनात्पूर्वविवाहा
ग्नौ अनुगते रवेन स इत्यदि लाज होमांतं कृत्वा शेषं समापयेत् ग्रह प्रवेश होमानंतरं अरुंधतीं च सिद्धदर्शनं भव
ति तदा स्खालीपाकं कृत्वा ओपासनं कुर्यात् नवनाडिकां ध्वं स्खालीपाकश्चेत् परेद्यः सायंकाल एवोपासनं
कुर्यात् अयं मुख्यः पक्षः केचिद्दर्शयन्ति रात्रि त्रिधा विभज्य पूर्वभागे स्खालीपाकं कृत्वा ओपासनं कुर्यात् द्वितीय
भागे स्खालीपाक एव नौपासनं तृतीयेन स्खालीपाकः नचौपासनं तथा त्रिधा कृत्वा यामिनीं पूर्वभागे स्खाली
पाको नित्ययुक्तो द्वितीये स्खालीपाको नैव नित्यस्तृतीये स्खालीपाको नित्यवर्ज्यो विवाहे इति अथ स्खालीपा

तथा॥ उग्रहोपासनात्पूर्वमनलेशांतिमागते॥ युगलाजितवत्कर्मकृता

मापाहि पृतन्यतः सप्तकषयः प्रथमां कृतिकानामरुंधतीं यत्कृत्वतां हनित्युः षट्कृतिका मुख्ययोगं बहेतीयम
स्माकनैधत्त्वष्टमी इति यथा लिंगं ध्रुवमरुंधतीं च दर्शयति ॥ ॥ इति गृहप्रवेशाहोमः ॥ यद्योपासनात्पूर्वविवाह
गौ अनुगते रवेन सदस्यदित्वाज होमानं कृत्वा गोपं समापयेत् गृहप्रवेशाहोमानंतरं अरुंधतीं च सिद्धदर्शनं भव
ति तदा स्खालीपाकं कृत्वा ओपासनं कुर्यात् नवनाडिकां ध्वं स्खालीपाकश्चेत् परैकः सायंकाल एवोपासन
कुर्यात् अयं मुख्यः पुस्तके चिह्नं यंतिरात्रिं त्रेधा विभज्य पूर्वभागे स्खालीपाकं कृत्वा ओपासनं कुर्यात् द्वितीय
भागे स्खालीपाक एव नौपासनं तृतीयेन स्खालीपाकः नचोपासनं तथा त्रेधा कृत्वा यामिनीं पूर्वभागे स्खाली
पाको नित्ययुक्तो द्वितीये स्खालीपाको नैव नित्यस्तृतीये स्खालीपाको नित्यवर्ज्यो विवाहे इति अथ स्खालीपा

कः वरउत्तरआसीनः प्राणानायम्यविवाहाग्निशिख्यर्थमेनांवधूमाग्नेयेन स्त्रालीपाकेन याजयिष्य इति संकल्प्य प
 त्नामन्वारध्यायां वर एव जुहोतीत्यर्थः अत्राग्निः प्रधानदेवतास्त्रिष्टु कदंगदेवतात्रीहिमयेन च रुणा सद्यो यक्ष्ये
 पत्नी तंदुत्तानवहंती प्रोक्ष्य फलीकृत्य प्रोक्ष्य अग्नये जुष्टं निर्वपामि इति वध्या दत्तं तंदुत्तानं वरः च रु स्त्राल्यां
 निक्षिप्य पुनः स्तूष्णीं त्रिवारं निक्षिप्य अग्नये जुष्टं प्रोक्षामि सकन्मंत्रेण त्रिः तूष्णीं पुनः सम्यक् प्रक्षाल्य जलं नि
 नीयाग्नेरुपरि निक्षिप्य चरुं श्रपयित्वा निघार्य प्राची न मुदीची नंबो द्वा स्य प्रतिष्ठितमभिघार्य तथा श्रपयित्वा निघा
 र्योद्गुह्या स्यात्पुनः निघारयेत् सौकर्यायापरेणाग्निं हविराज्यं च सादयेत् इति अग्नीधना घ्राज्यभागं तेनात्र मु
 खाहुतिः तथा च विधिरत्नेनात्र शम्याः परिध्यर्थे न चैवाग्निमुखाहुतिः विवाहां गतया तत्र शम्या एवेति केचनेति ॥

त०

स तः स्कन्धपस्तीर्य चरुमध्यादिरवदायभिघार्यत्रिष्टं चरुमभिघार्यपत्न्यामन्वारब्धायं अग्नये स्वाहेति मध्ये ग्नौ
हुत्वा पुनः स्कन्धपस्तीर्योत्तरार्धात् सकृदवदायद्विरभिघार्य अग्नये स्विष्टकृते स्वाहेत्तरार्धपूर्वार्धे हुत्वा रसमिधं त्र्यु
मिधमसन्नहं न च ग्नौ प्रहृत्य जयादीन् समस्त राष्ट्रभृतः प्रायश्चित्तं हुत्वा हुत्वा दर्व्या परिधीनं नक्ति पात्रप्रयुक्त
दर्भा ग्राणि दर्व्यामभ्यज्य स्कवे मध्यानि आज्यस्त्राण्यां मूला निमूला जने दक्षिणं पाणि मधः कुर्यादेवं स्तणम वि४
पादाय पाणिभ्यां दर्व्यां प्रतिष्ठाप्येष्टदेवतामुद्दिश्याग्रमग्नौ प्रहृत्य त्रिरुद्धृत्य तणं प्रहृत्य त्रिरंगुल्यानिर्दिश्याग्नि
मभिमेन्द्रभूमिमुपस्पृश्य मध्यमं परिधिं प्रहृत्य तरो प्रहरन्नुत्तरार्धस्याग्रमंगारेषु पोहति परिधीनमभिमेन्द्रा
घारसमिधौ प्रहृत्य जुह्वां स्कवं मिधाय विश्वेदेवेभ्यः सः स्वावभागेभ्यः स्वाहा तेभ्य इदं तथा च स बोधका
भ्या०

रिकापात्रासादनदर्भाग्रमध्यमूला न्यनुक्रमत् दर्वीस्त्रिवाज्यस्त्रालीषा इवाज्यात्रिः परिधी नस्त्रचा मूलां
जनेदक्षिणं पाणिमधः कुर्यात्सुनेः स्त्रिचिनिधाया पा स्पचतणमुद्दिश्यस्वेष्टदेवतां हुत्वा ग्राणित्रिरुद्यत्यत्
णं चानुप्रहस्य चैत्रिरंगुल्याविनिर्दिश्य दृष्ट्वाग्निं भूपस्य शेत जया देयं होतव्याः प्रहस्य परिधीं स्तनः सं मु
स्त्राये जुहुयात्ताभ्यां वराय वृषभं वधूः तथा लाज होमं विनाय च चाज्योषधिविधिर्भवेत् बर्हिः समं जनंतत्र गां
गेयस्य मतेन चेति एवं कृत्वोत्तरपरिषेचने सदसीत्यादिना पूर्णपात्रमुद्वा स्य ब्रह्मणे गां दद्यात् शिष्टचरुणा स्त
र्पिष्मता ब्राह्मणं भोजयेत् वृषभं वधू र्वरायापचिताय दद्यात् इति स्त्रालीपाकः सायं प्रातः रत ऊर्ध्वं ह
स्तनतंडुलैर्य वैर्वा द्वे आहुती जुहुयात् स्त्रालीपाकवदेव तः सौरी पूर्वाहुतिः स्विष्टकृतं च उभयतः परिषेच
प्रातः

नैतत्रप्रयोगः प्राणानायम्यममोपात्तदुरितक्षयद्वारा श्री यज्ञपुरुषप्रीत्यर्थं सायमौपासनंतं तुलैर्हो
ष्यामि इति संकल्प्य अग्निं परिवेति परिमज्ज्य अग्नये नमः हुतवाहनाय० हुताग्निने नमः कृष्णवर्त्म
ने नमः ४ देवमुखाय० ५ सप्तजिह्वाय० ६ वैश्वानराय० ७ जातवेदायै नमः ८ श्री अग्निपुरुषाय यज्ञे
नमः ९ मध्ये इत्यक्षतैः पूर्वादिदिक्ष्वग्निमलंकृत्यादिते नमस्य स्वेत्यादि परिषिच्य चत्वारिंशं गा इति स
प्तहस्त इति वधात्वा तं तुलान् गृहीत्वा सायं अग्नये स्वाहेति मध्ये ग्नौ अग्नये इदं पुनः किंचिदधिकैः अ
ग्नये स्विष्टकृते स्वाहा नमस्तु पूर्वादिहुत्वा व्याहृतिभिर्वा० उत्तरं परिषिच्य० अग्ने त्वन्नो अंतम इत्यादि०
रयिंदाः स नो बोधिश्च धीहवं मुरुष्या रो अघायतः समस्मान् इत्यंतमुपस्था यो पविश्य होमसा जुण्या
२ अग्नये स्विष्टकृत इदं० आहुतिसंसर्गप्रायश्चित्तार्थं विनस्पति होमं यत्र वेधेति कृत्वा पुन
रेकं तं स्वीकृत्वा २

र्थे गायत्री मंत्रजपं कृत्वा बृहस्पतिमिति किंचिद्विभूतिमादाय ललाटे धत्वा च ध्वा ललाटे च निधाय स्वस्तिश्च
 धामि सग्निं प्रार्थय यस्य स्मृत्या चेति. मंत्रहीनमिति उक्ता गोत्रप्रवरमुत्कानमस्कुर्यात् एवं प्रातरपि
 जुहुयात् तत्र प्रातरौपासनं तदुल्लेहो व्यामि सूर्याय स्वाहेति विशेषः १ स्विष्टकृत्समानं इति सौपासनं नि
 क्रमचतुर्थी होमपर्यंतमजस्रमेनमग्निंधारयेत् केचिच्चतुर्थी होमानंतरं औपासनद्वयमेकदैवचदं
 यिम १ ति तदा सायमौपासनमग्निमग्निं प्रातर्होमेन सह कुर्यात् सायं प्रातरौपासनमिति संकल्पः प्रात
 श्चेत् प्रातः सायमौपासनमिति संकल्पः तस्यैव दिनस्येति विशेषः २ इति नित्यहोमः अथ
 स्रष्टात्रीपाकदिनात्प्रभृति त्रिरात्रं दंपत्योरधः शय्या ब्रह्मचर्यं शारलवणवर्ज्यं एकशय्यायौ शायीयातांत
 सैनं

योरंतरेणैयगोधमौदुंबरमाश्वथं प्लाक्षं पालाशं वा दंडं गंधलिप्तमणीयसं सूत्रेण परिवीतं मिधाय तं दंडं
 चतुर्थ्यां अपररात्रे उदीर्घांतो विश्वावसो नमसे उमहेत्वा अन्यामि छप्रफर्त्यं संजायां पत्या सृज उदीर्घांतः
 पतिवती ह्येषा विश्वावसुर्नमसागीर्भिरीह्ये अन्यामि छपितृषदं व्यक्तः सते भागो जनुषा तस्य विश्वि इति
 शयनदेशात् गृहीत्वा प्रदद्यात् यो दग्निविश्वि सृजेत् अथ चतुर्थीहोमः चतुर्थ्यां दंपती मंगलस्नातौ भूत्वा अग्नेः
 पश्चादुपविश्य चरु उत्तरत आसीनः प्राणानायस्य मम विवाहं शेषांगभूतं चतुर्थीहोमं करिष्ये इति संकल्प्या
 ग्रीधनाद्याज्यभागांते न्वारब्धायां तैजसां प्रायश्चित्ते त्वं देवानां प्रायश्चित्तिरसि ब्राह्मणस्त्वानाथकामः प्रप
 द्ये यास्यां पतिं प्रीतनः प्रजाप्रीपशुप्रीलक्ष्म्यप्रीजारप्रीमस्येतो कृणोमि स्वाहा अग्नये दं वायो प्रायश्चित्ते
 त्वं देवानामित्यादि वायवे दं २ आदित्य प्रायश्चित्ते त्वं अदित्याये दं १ प्रजापते प्रायश्चित्ते त्वं पूर्ववत् प्रजापत

दे

इ

ये ४ प्रसवश्चोपयामश्चकारश्चार्णवश्चधर्णसिश्चद्रुविणं च भगश्चांतरिक्षं च सिंधुश्च समुद्रश्च सरस्वा ५
श्चविश्वं व्यचाश्च ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जंभेदध्मः स्वाहा प्रसवादिभ्यो देवताभ्यः ५ मधुश्च माध
वश्च शुक्रश्च शुचिश्च नभश्च नभस्यश्चेषश्चोर्जश्च सहस्रश्च सहस्यश्च तपश्च तपस्यश्च ते यं द्विष्मो यश्च
नो द्वेष्टि तमेषां जंभेदध्मः स्वा० मध्वादिभ्यो देवेभ्यः चित्तं च चित्तिश्चाकृतं च कृतिश्चाधीतिश्च विज्ञातं च धीतं च
विज्ञानं च नाम च क्रतुश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तमेषां जंभेदध्मः स्वाहा चित्तादिभ्यो
देवेभ्यः इति सप्ताज्याहुतीर्हुत्वा समित्सन्नहने जुहोति जयादिसमस्तान् राष्ट्रभृतः प्रायश्चित्ताहुतीर्हु
त्वोत्तरं परिषिष्य परिधीनपसार्य पत्नीमुत्तरउपवेश्य पूर्णपात्रमुद्रास्यां जलौघोपनिनीय ब्रह्माणं विसृ

ज्यापरेणाग्निं पत्नीं प्राङ्मुखीमुपवेश्य तस्याऽग्निरसि आज्यशेषाद्भूः स्वाहा भुवः स्वाहा स्वः स्वाहा
स्वाहा इति चतुर्भिर्भिन्नयति अपश्यंत्वा मनसा चेकितानंतपसो जातंतपसो विभूतं इह प्रजामिह रयि
रराणः प्रजायस्व प्रजया पुत्रकाम इति वधूर्वमीक्षते अपश्यंत्वा मनसा दीध्यानाः स्वायांतनूः कृत्वि
येनाधमानां उपमासु च्चायुवतिर्बभूयाः प्रजायस्व प्रजया पुत्रकाम इति वरो वधूर्मीक्षते समं जंतु विश्वे दे
वाः समापो हृदयानि नो संभारिश्वा संधाता समुदेष्टी हि देष्टु नो इत्याज्यशेषेण हृदयदेशो अंगुष्ठत
र्जनीभ्यां एकदेव समज्य प्रजापते तन्वं मे जुषस्व त्वष्टु देवेभिः सह सा मदंडः विश्वे देवैरातिभिः स
रराणः पुंसां बहूनां मातरस्याम आनः प्रजां जनयंतु प्रजापति राजरसाय समन कृत्व र्यमा अदुर्म

द्वितीया